

Egy sorsdöntő pisztolylövés következményei

„A gondolat a múltnak leánya, a jövőnek anyja,
az időnek mindig rabszolgája.”
Gustav Le Bon

Száz évvel ezelőtt tört ki az első világháború. Ferenc Ferdinánd és felesége szarajevói meggyilkolása volt az a gyufaszál, mely lángba borította a világot. Gavrilo Princip azt vallotta, az asszonynak nem akart ártani. Chotek Zsófia nem is sejtette, amikor viszonyt kezdeményezett a trónörökössel, saját halálos ítéletét készíti elő. Halálos kimenetelű szerelem! Magánügynek tűnhetett, mégsem volt az.

Számomra ez egy felejtethetetlen időpont, mert éppen június 28-án születtem. 35 évvel később. Ennek ellenére mondhatom, személyes érintettség okán kell szembenézniem ezzel a pisztolylövéssel és az azt követő eseménysorral, mely mindmáig ható következményekkel járt, és jövőnket is beárnyékolja.

Ma már látjuk, kár volt Ferenc Ferdinánd miatt felvenni a kesztyűt. Szó sem lehet róla, hogy a gyilkosságot megtorlatlanul kellett volna hagyni. Egy politikai gyilkosság mellett, főleg ha a trónörökösöt érinti, nem lehet kézlegyintéssel elmenni. Ezt a luxust egy ország sem engedheti meg magának. De miért kellett a rigómezei csata évfordulóján parádézni Szarajevóban? Azt viszont a kortársak is világosan láthatták, hogy Oroszország Szerbia mellett a végsőkig kiáll. Éppen ezért a diplomáciai eszközöknél kellett volna maradni. Tisza István magyar miniszterelnök kulcsszerepet játszott a merénylet utáni időkben. Nagyjából három hét állt rendelkezésére, hogy megfordítsa a történelem kerekét. „Légy nagyobb, mint a pillanat!” – szól egy régi mondás. Tisza nem tudott eleget tenni ennek a rettenetesen nehéz követelménynek. A közvélemény még akkor lelkesen támogatta a háborút. Talán 1848/49 romantikája is hatott, igazságos ügynek tartotta a megtorlást, hiszen a trónörökös és egy „vétlen” asszony lett az áldozat. Ez még akár lovagias tettnek is tűnhetett. De mindenképpen presztízskérdés volt. A miniszterelnököt ez is befolyásolhatta. Szerbiával szemben kemény fellépést óhajtott, de eleinte ellenezte a háborús részvételt – fehér hollóként a Monarchia vezetői közül. Oka volt rá. Egyrészt ismerte a hadsereg felkészültségét. Másrészt attól tartott, ha a Monarchia újabb délszláv területeket kebelez be, felborul a dualista egyensúly. Azt is látta, a konfliktusból világháború lesz. Mivel a Román Királyságot eleve ellenségnek tartotta egy erdélyi betöréssel is számolt. Ezt a félelmét azzal szerelték le, hogy a németek garantálták Románia semlegességét, és az osztrák–magyar vezérkar biztosítja Erdély

határának megvédését. Egyikkel sem értünk el sokat. Sajnos, ezeknek a megbízhatatlan és semmivel sem garantált ígéreteknek felült. A háború mellett döntött, mert a német szövetség elvesztése szerinte a Monarchia nagyhatalmi státusának összeomlását vonta volna maga után, és Magyarország védtelenné vált volna. Tiszának eszébe sem jutott, hogy döntésével még inkább védtelenné tette országát mindenfajta szóbeli garancia ellenére. Azzal az eshetőséggel nyilván nem számolt, milyen következménnyel jár, ha veszítünk. De miután beadta a derekát, már következetesen a háborús részvételt támogatta. Sajnos, nem „csak az ökör következetes”. Később semmit sem tett a határok védelme érdekében. Nem kívánta román „barátainkat” provokálni ilyesmivel. Meggyőződése ellenére azzal nyugtatta a közvéleményt, hogy román támadástól nem kell tartanunk (1916. VIII. 24.), amely három nap múlva megindult.

A román „barátok” semlegessége azonban már akkor is illúzióknak tűnt, hiszen 1914. február 23-án pokolgéppel felrobbantották a debreceni görög katolikus püspökség ideiglenes székházát. A merénylet emberéleteket követelt. Ilie V. Cătărău (Katarov?), kalandor, orosz-román kettős ügynök, katonatiszt lelkén száradt a levélbombával elkövetett merénylet, mely halálos áldozatokkal járt. Még 1913. szeptember 27-én társával felrobbantotta a brassói Árpád-szobrot, melyet a millennium alkalmával állítottak.

Ferenc József – a nagy „gittrágó” – megkésétt halála után Tisza mereven elzárkózott a reformoktól, s így kénytelen volt lemondani. Románia először a későbbi központi hatalmak, akkor még hármas szövetség tagja lett (német, osztrák-magyar, olasz, 1883), majd váltott. Csatlakozott az antanthoz, és megtámadta Erdélyt. Leverték, és békét volt kénytelen kötni. Ezzel megszegte az antantnak tett ígéretét, hogy nem köt különbékét. De azután az antant oldalán fejezte be a háborút. Tagja lett a kisantantnak, de a második világháborúban a náci oldalán indult harcba, hogy azután a végén ismét egykori szövetségese ellen forduljon. Négyyszer fordított köpönyeget 61 év alatt, hogy most a békeszerződésekben tett ígéreteit ne is említsük.

A miniszterelnök akaratlanul a német-magyar fegyverbarátságot is hagyománnyá tette, aminek káros hatásai a második világháborúban mutatkoztak meg. A tisztikar egy jelentős része képtelen volt megszabadulni ettől a bilincstől.

Tiszát legfeljebb társtettesként emlegethetjük. Ma visszatekintve az eseményekre úgy látjuk, sokan készültek a háborúra, de mindenki várt egy olyan eseményre, amely mögé megbújva lendülhet támadásba, mást tolvaj előtérbe bűnbaknak. A Balkánt Európa puszkaporos hordójaként emlegették. Gavriilo Princip felelőtlen tette kivalló ürügyül szolgált, s ráadásul a Monarchia lépett föl kezdeményezőleg és támadólag. Így Szerbia az áldozat szerepében tetszeleghetett. Mindenki tudta, hogy ez az ország áll a merénylet mögött, mégsem tették szavá, mert érdekeik mást diktáltak. Mindig is a könyörtelen és vak önérdék határozta meg az országok politikáját. A méltányosságot felejtjük el.

A dualizmus ellenzőinek egyik érve, hogy Magyarország nem folytathatott önálló külpolitikát, így nem tudta kellő mértékben és módon ellensúlyozni az ellenséges propagandát. Ez így van, de amikor az első világháború után ránk és az osztrákokra kényszerítették az önálló államiséget, nem folytattunk megfelelő propagandát, és – már önállóan – Kassa bombázása után beléptünk a második világháborúba. Több mint valószínű, hogy valamikor a sztálingrádi vereség után belekényszerültünk volna. Csak hát a történelem nem sakkparti, melyet a tetszőleges és sorsdöntő lépéstől újra lehet játszani!

Bethlen István volt miniszterelnök 1944-ben arra a kérdésre, hogyan lehetséges az, hogy a cseheknek, románoknak, szerbeknek jó propagandájuk van Nyugaton, és Ma-

gyarországnak semmi, azt válaszolta: „Nekünk arra soha sem volt pénzünk.” Ezért rettenetesen megfizettünk. Pedig az önreklámozás az egyik legfontosabb befektetés.

A náció a második világháború idején két kötetet is kiadtak, melyben dokumentálták, hogy a két háború közötti Csehszlovákia hány lapot és újságíró – sok esetben szélhámost – milyen pénzzel támogatott, hogy a számukra kedvező hírek, elemzések, tudósítások kapjanak nyomdafestéket. Csak úgy lapozzunk bele az egyik kötetbe (Urban, Rudolf: *Tajné fondy III. sekce, z archivů Ministerstva zahraničí Republiky česko-slovenské* [A III. szekció titkos alapjai, a Cseh-Szlovák Köztársaság Külügyminisztériuma levéltárából. Praha, 1943, Orbis). A csehszlovák külügyminisztérium által lefizetett lapok, ill. azok munkatársainak sora szinte végtelen. Megkenték a francia *Temps*, *Petit Parisien*, *Journal des Débats*, *Quirielle*, *Millet*, *Lapradelle*, *Revue Bleue*, *L'Information*, *Liberté*, *La Populaire*, *La Revue Mondiale*, *Le Monde Slave*, *L'Europe Nouvelle*, *Le Figaro* című lapokat. A párizsi Havas hírügynökség a zsebükben volt. Az orosz emigráns lapok is számíthattak támogatásra, mint a *Szooremennije Zapiszky*, a *Volja Rossziji* vagy a *Nova Ukrajina*. Az angol lapok sem képeztek kivételt. A *Review of Reviews*, a *The Sun*, a *Daily Telegraph*, az *Evening News*, a *Labor Daily*, a *Truth* (Igazság!) és a *Morning Herald*. Az osztrák *Börse*, a *Die Stunde*, a *Neues Wiener Journal*, az *Allgemeine Zeitung*, a *Wiener Mittagszeitung*, a *Der Tag* és a *Neue Freie Presse* is boldogan felvették a sápot. A belgrádi *Pravda*, *Politika* és *Javnost*, a szarajevói *Pregled*, a zágrábi *Nova Evropa* szintűgy. Dóczy Gyula, a budapesti *Népszava* újságírója is szép honoráriumot tudott zsebre vágni. A hazai sajtóról sem feledkeztek meg. A szudétanémet *Zeit im Bild*, a prágai *Der Montag*, a *Slovenské slovo*, a pozsonyi *Magyar Újság* és a szintén pozsonyi *B. Z. am Abend*, valamint a Radio Gabion is úgy énekelt, ahogy a papírpénz muzsikált. Ott találjuk természetesen Wickham Steedet és Robert Wiliam Seton-Watsont is a kedvezményezettek között.

De már korábban is tudhattak róla a felelős tényezők, a sajtó, mely a közvélemény agymosását végzi, mennyire fontos szerepet játszik. Ha politikusaink valamilyen végzetes vakságban szenvedtek volna, akkor még időben, 1924-ben a francia kommunisták lapja, a *L'Humanité* közölte azoknak a lapoknak és újságíróknak a listáját, akiket a cári Oroszország lefizetett. A fenti lapok némelyikét már ismerősként üdvözölhetjük. Negyvenkét lap címét sorolják föl. Harmincöt bértollnokot is. A Havas-hírügynökség ismét szerepel a listán. Ez kinyithatta volna a szemeket. A magyar-zsidó gyökerű Charles-Louis Havas hírügynöksége annyira „független” volt, hogy 1916-ban utasították, ne számoljon be egy cikksorozatról, mely a hivatalos diplomáciát bírálta. Gabriel Hanotaux francia történész és politikus leírta, Raymond Poincaré államfő – „mellesleg” a vesztegetés az ő közvetítésével és irányításával történt – és Alexandre Ribot miniszterelnök és külügyminiszter azért utasította vissza a német és osztrák békeajánlatokat, mert attól tartottak, Madridtól Vatikánon át Bécsig egy katolikus tömb alakulna ki.

Georges Louis szentpétervári francia nagykövetet 1913-ban leváltották, mert látta, Oroszország háborúba akarja sodorni Európát amiatt, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia annektálta Bosznia-Hercegovinát. Ő ebből nem kért. Az annexiónak hála, a Balkán e része 1878-tól elindult a modernizáció és felemelkedés útján. De a délszláv nacionalizmus végül beolvasztotta. Csak 1995-ben szabadult. Kétséges, hogy okult-e a történetekből, ha Gavrilo Principet ott nemzeti hősként tisztelik.

A fenti adatokat nagyobbrészt Fejtő Ferenc munkájából vettük (*Rekviem egy hajdanvolt birodalomért*, 1990), aki leszögezi, a francia kormány folytatott olyan (tisztességtelen) propagandát – mert háborút akart –, amilyent a kínai A hadviselés törvényei

című munka javasol: „el kell venni a hitelét mindannak, ami érték az ellenséges országban, meg kell tépázni az uralkodó osztályok jó hírét, minden eszközzel meg kell zavarni kormányzatának működését, ellentétet kell szítani polgárai között, kémeket kell beszivároztatni”.

A sajtó „megolajozása”, mely 1912–13-ban újraindult, busásan megtérült! Húsz millió halálos áldozatot követelt.

Ám úgy tűnik, a rendszerváltás utáni magyar kormányok sem okultak ebből. A propagandaháború folytatódik. „A világ az a hely, ahol a dolog nem az, ahogy van, hanem ahogy hat. A világban az embert nem valódi élete, hanem színészi teljesítménye szerint ítélik meg” – mondotta volt az eperjesi születésű Hamvas Béla. Ez a propaganda lényege. „Színház az egész világ. És színész benne minden férfi és nő” – figyelmeztet elég régen egy bizonyos William Shakespeare. „Álruhában is lehet harcolni az igazságért” – vallotta Mezei Mária színésznő. De önös érdekekért és hazugságért is.

Ebből nem az következik, hogy hamis adatokkal kell dobálózunk, mint tették ellenlábásaink. Olyan mélyre nem kellene süllyednünk. A szerepet lehet tisztességesen játszani jó ügy érdekében vagy gazemberként, nemtelen eszközökkel. De úgy látszik, a XX. században hiányzott az az elhivatottság, mely Bethlen Gáborban még megvolt. Tudta: ha Isten velünk, kicsoda ellenünk? Ezért tudott két pogány közt sikeres lenni. Nekünk is kijutott kettőből, az analógiát a kortársak is látták, csak a kiutat nem. Ha az erdélyi fejedelem ki tudta az egyiket játszani a másikkal szemben, ilyen eszközök birtokában már később nem voltunk. Nem volt egy önálló Erdélyünk, melyre a királyi Magyarország előrelátó politikusai is támaszkodhattak még a XVII. században, de lemondunk a Történelem Uráról, az Úristenről is, minden szóvirággal ellentétben, mely a közvéleménynek szólt.

Károlyi Mihály és Kun Béla nem jelenthetett alternatívát. Illyés Gyula ugyan lelkesedett, de ismerve Oroszország további sorsát, ez csak a magyar társadalom katasztrofális szellemi lefejezésével járt volna. „Mindmáig senki nem adott odavetőleges közérzeti rajzot sem arról, hogy a néptestvériség milyen üdvözültségével énekelhették az Internacionálét azok a magyar vöröskatonák, akik Késmárk fölött, a régi országhatár új oszlopainak kidöntése után, Galícia felé már-már úgy ernyőzték tenyerükkel elkápráztatott szemüket: mikor tűnnek föl Bugyonnij legendás lovasai.” Ezt szerencsénkre akkor elkerültük. Máskülönben a szovjet uralom nem negyven, hanem hetven évig darált-őrölt volna. Ez a négy évtized is katasztrofális pusztítást végzett az agyakban. Ettől mindmáig borsószik a hátunk.

Illyésnek ez a munkája, a *Beatrice apródjai* hívta föl figyelmemet annak idején Gustav Le Bonra. Elolvastam *A tömegek lélektanát*, mely 1920-ban jelent meg magyarul. A 70-es évek elején vetkőzött ki Kassa magyar mivoltából. Az emberek szabadultak magyar múltjuktól és könyveiktől, így nagyon értékes kötetekhez juthattam. Márai Sándor munkáihoz és az Erdélyi Szépműves Céh sorozatához. A kádári Magyarország ugyanis leírt minket az internacionalizmus ópiuma jegyében, így a kassaiak elvesztették a talajt a lábuk alól.

Amit olvastam, lenyűgözött. „A tömegeknek mindig jelentékeny szerepük volt a népek életében, de sohasem olyan nagy mértékben, mint napjainkban. A mai kor egyik legfőbb jellemvonása, hogy a tömegek tudattalan tevékenysége lép az egyének tudatos tevékenységének helyére” – írta 1895-ben. Tehát a XX. század hajnalán, vagyis

az emberi történelem egyik alkonyán. Korunkat átmenetinek és anarchisztikusnak mondta. „Az a korszak, amelybe lépünk, valóban a tömegek érája lesz.” Úgy vélte, a tömegek diktálják az uralkodónak és államfőknek szándékukat, és azok ezt tudomásul is veszik, de azt nem gondolta végig, hogy a vezetők „a tömegeleklet ösztönszerűleg és gyakran nagyon jól ismerték, könnyű szerrel felülkerekedtek”. Egy ügyes demagóg meg tudja lovagolni a tömegek nemes és alantas vágyait, azokat érdekeikkel összhangba tudja – legalább látszatra – hozni. Mert a „tömegek nem gondolkoznak, hanem annál inkább cselekszenek”. De azt jól látta, a tömegek véleményét figyelembe kell venni. Ez a közvélemény-kutatások terrorja. A tömegek ugyanis alacsonyabb szintre jutnak intellektuálisan, mint az azt alkotó egyének összességétől elvárható lenne. A tömeg felelténné válik, és könnyen manipulálható. „Vannak olyan gondolatok és érzelmek, amelyek csak a tömegben levő egyénnél keletkeznek és válnak tette.” Szomorúan kell megállapítanunk, hogy egy következő megállapítását sem áll módunkban cáfolni, sőt tapasztalatainkat alátámasztja. „Mindabban, ami érzelm tárgy: vallás, politika, erkölcs, rokonszenv, ellenszenv stb., a legkiválóbb egyének nagy ritkán múlják fölül az átlagemberek színvonalát. A nagy matematikus és cipőcsinálója közt nagy közbevetés [különbség – B. Z.] lehet értelmi tekintetben, de jellem tekintetében legtöbbször semmi vagy nagyon csekély különbség van.” Hát akkor mit várjunk a tömegembertől?! Miközben az egyén bizonyos társadalmi széttöredezettségben él, a másik oldalon a fenekedő csorda tagja. Felemelő, sőt részegítő érzés a többség tagjának lenni, mely egyben erőt is képvisel. Arra már nem gondol, hogy rendszerint nem a harsogó többség oldalán van az igazság. Le Bon azt is jól látta, a tömeg könnyebben szuggerálható, tehát befolyásolható. Jóra és rosszra egyaránt. 1956 felszabadult légköre hőstettekre készítette az embereket, és a közös tüntetések, a harc csodás, felemelően euforikus légkört teremtett, melyet az ember életének legfelemelőbb időszakaként könyvel el. Csakhogy nem ezek az ünnepi pillanatok adatnak meg, hanem inkább a silányabb csömör közös tömegemeri élményei. Tesznek róla a politikusok és titkosszolgálatok.

Márait is az eltömegesedés nyugtalanította: „És száz év előtt, mikor valaki a vérpadra lépett, vagy felbukott a csatatéren, tudta, hogy most az ő sorsa telik be, személyesen. De ma?... Nincs többé »saját sors«; csak statisztikai esélyek vannak. Nem lehet saját sorsnak érezni, amikor felrobban egy atombomba, vagy egy diktatúra kimond egy társadalom felett egy maradi, ostoba ítéletet. Ezért el kell innen menni valahová, ahol – talán – egy ideig lehetséges megélni a saját sorsomat. Mert itt már csak számadat vagyok egy kategóriában. [...] És egyszerre sürgősnek tetszett, hogy elinduljak – nem a Ligetbe, nem is Budára, nem is a magyar nyelvbe, nem az otthoniak szolidaritásába, hanem messzebb. [...] És el kell vinnem innen valamit, ami talán rögeszme: az »én«-t”, mely „nem jobb, nem is különb – igen, lehet, hogy rosszabb és silányabb –, mint mások »n«-je, de nekem csak ez az egy van. És nincs Eszme, Cél, amely kárpótol, ha ezt az »Én«-t elveszítem, [...] ha itt maradok, elsorvad bennem ez a vágyakozás. Elmenni innen valami felé...” De ma már nincs hová menni! Akkor még, 1948 előtt, úgy tűnt „van számodra hely” másutt is. „A keleti ember körül mindig van egyféle személytelenség, és ez éppen úgy »térfogat«, amelyben elmerülhet, ahová visszavonulhat, mint az idő és a tér és a keleti nyomorúság. Elnéztem ezeket az embereket, és eszembe jutott mindaz, amit... a buddhista misztikusok, a nagy jógik és munik tanításairól és praktikáiról olvastam:... A nagy, a végső célt a személyiség feloldásában látták, a pillanatban, amikor az ember túlemelkedik személyiségén, és »elvegyül a világritmussal«.

a »nyugati« számára ez a szemlélet valóban kínaiul vagy hinduul hangzik, mert ha feladom személyiségem – ezt a különös rögeszmét –, feladtam az élethez való kapcsolataim értelmét” (Márai).

Sokan úgy vélik, hogy a kisebbségi létbe erőszakolt magyarság jobb szellemi állapotban van, mint a magyarországi. Már az a része, mely nem adta föl identitását, kötődéseit. A „pufajkás” visszaszavazása erre utal ugyanúgy, mint a pedagógusok egy részének irreális Gyurcsány-imádata. Kádár népévé silányult volna az ország egy jelentős része? Nemrégiben Kassán tartott előadást egy idősebb pedagógus hölgy nagypjáról. Feledett kereszténydemokrata kultúrpolitikusról, akinek országos hatása volt egykoron. Fehér asztal mellett kijelentette, az őszödi ripacsra fog szavazni. Egy sokat tapasztalt pedagógus nem látja az idegbeteg gesztusokból, hogy egy zavaros elméjű, önimádó vigécre kívánja életét bízni? Pedig egykori osztálytársai sem vették emiatt komolyan. Dehát a németek Hitlert is demokratikusan választották meg! Ez persze nem vigasz.

Izgalmas kérdés, mi történt volna, ha Ferenc Ferdinánd kerül trónra. Rudolf trónörökös ellenezte a túl szoros német szövetséget. Öngyilkossága miatt lett trónörökös. Nekünk, magyaroknak nem sokat ígért volna ez a lehetőség. A zsidóknak sem. Hiszen rokonszenvezett az antiszemita Keresztényszocialista Párttal, melynek prominens tagja volt Karl Lueger bécsi polgármester. Lapjaik már akkor féregirtó szert akartak használni a zsidók ellen. Konzervatív, makacs, rideg ember lehetett, aki centralisztikus trialista államot kívánt létrehozni, melyben a délszlávok nagyobb szerephez jutottak volna. Ráadásul háborúpárti volt. A nemzetiségek elfogult vezetőivel barátkozó és magyarellenes császári-királyi sarjnak, akinek cseh nő volt a felesége, I. Ferenc József halála után nem sok mozgástere maradt volna. A szerbek, magyarok és olaszok esküdt ellensége volt. A császár-király viszont nagyon későn halt meg. 1916-ban. A sokkal rokonszenvesebb, ám lágyabb IV. Károly – minden jószándéka ellenére – képtelen volt a háború befejezésére. Ez nem csupán rajta múlt!

Tomáš Garrigue Masaryk, a „nagy humanista” attól tartott, ha idő előtt fejeződik be az első világháború, akkor ambíciói nem valósulnak meg, nem alakíthatják meg az önálló Csehországot. Hogy közben hány millió ember pusztul el, az hidegen hagyta, nem érdekelte. Masaryk tette – Rudolf Kučera cseh politológus szerint –, vagyis nemzetállam alapítása Közép-Európában katasztrófába torkolló vállalkozás. „Államot létrehozni egy nemzet számára olyan térségben, ahol egymás mellett különböző és nagyjából azonos nagyságú nemzetek élnek, olyan vállalkozás, amelynek nincs reménye a tartósabb eredményességre, s ami a legfontosabb, az »államnemzet« vállalára szinte emberfeletti terheket és feladatokat ró. Nem csoda hát, hogy a csehek nem tudtak megbirkózni e feladattal, hogy felmondták a szolgálatot, és az államot katasztrófába sodorták. Szinte senki sem fogta fel, hogy mit kell tenni, és minden energia kimerült annak egyszerű fenntartásában, ami már megvolt, lásd pl. Beneš kétségbeesett igyekezetét, hogy diplomáciailag a legkülönbébb szövetségekkel és paktumokkal biztosítsa a köztársaság létezését. Csakhogy amit nem állandó belső egyeztetésekkel – a szlovákokkal, németekkel, magyarokkal való tárgyalásokkal – hoznak létre, azt nem lehet megmenteni kívülről. Beneš e tárgyalásokat folyton halasztgatta, hátráltatta és tologatta, talán alul is értékelte, és kizárólag az első világháború győztes hatalmainak véleménye volt számára a fontos. Benešen sem lehet nagyon csodálkozni, mert pontosan tudatában volt annak, hogyan jött létre a köztársaság, meghatározott feltételek és határok között, e hatalmakkal folytatott folyosói, diplomáciai tárgyalások alapján, és egyszerűen kép-

telen volt másra, minthogy ezt folytassa.” Sikerült Közép-Európát nem demokratikus, rendőrállamocskák mozaikjává darabolni, melyek szintúgy soknemzetiségűek voltak, ám nem rendelkeztek a Monarchia több évszázados legitimitációjával. Ha összevetjük a Magyar Királyság határainak évszázados fennmaradását a többi állam szinte állandóan változó, tehát bizonytalanul imbolygó határaival, ez már önmagában sokat mond az „eredményről”.

Masaryk és Beneš azt hirdette, hogy Ausztria–Magyarország a tartós béke akadálya, ezért szükséges ennek az országnak „radikális megváltoztatása”, és szükséges egy cseh–morva–szlovák állam létrehozása. Közép-Európa „rekonstruálása” köztudottan katasztrófához vezetett.

Milliók életét oltották ki. Rokkantak, lelkiileg sérült személyek tömegei tértek haza. Gyóni Géza verse a legmegrázóbban érzékeltette a poklot, melyet túl kellett (volna) élni. „Mikor gránát-vulkán izzó közepén / Úgy forog a férfi, mint a falevél; / S mire földre omlik, ó iszonyú omlás, – / Szép piros vitézből csak fekete csontváz” *(Csak egy éjszakára)*

Eleinte mindenütt nagy boldogan tüntettek az ágyútöltekek a háború mellett. A hazafias felvonulásoknak és lelkesedésnek nem volt se vége, se hossza. „Mire a falevelek lehullanak, győztes katonáim itthon lesznek” – ígérte II. Vilmos német császár. A háború pont egy hónapra rá robbant ki a fejedelmi pár meggyilkolása után. A merénylő Gavrilo Princip a csehországi theresienstadti börtönben hunyt el tuberkulózisban. Tettéért ugyanis húsz évre ítélték. Ahogy írtuk, ma Bosznia-Hercegovinában nemzeti hősnak számít. Az örület folytatódik. Egy gyilkos, aki a lőporos hordóba belelőtt, hős volna? A „kutya” Szerbia győztes lett, létrehozott egy délszláv államot, mely újabb embertelenségek forrásává vált, és háború vetett véget Jugoszlávia dicstelen létének. Attól, hogy rokon nyelvű nemzeteket kényszerítettek egy államkeretbe, nem lesz egy államalakulat stabil. Ahhoz valamivel több bölcsesség kellek. Ilyennel Masaryk – elvben – rendelkezett de a gyakorlatban nem alkalmazta. Azt találta leírni, hogy az államok azokból az elvekből táplálkoznak, amelyek létrehozták azokat. Csehszlovákiát is a – német- és magyarelles – gyűlölet hozta létre. Az első cseh államfőről meglehetősen hamis kép él a magyarországi közvélemény egy részében. Demokratának, humanistának gondolják. Ez is részben a cseh politika ügyes propagandájának eredménye. A cseh történetírók egy része sokkal kritikusabb vele szemben, még ha több kötetes hagiográfiák is születtek életéről. El tudta adni magát, amikor azt vallotta, Jézus nem cézár. De ő azért a háttérben kézben tartotta a gyeplőt, és felhasználva a háttérinformációkat minden skrupulus nélkül zsarolt, ha érdekei így kívánták. Világforradalomként igyekezett bemutatni a nagy háborút, melynek áldozatai iránt a legkisebb részvétet sem mutatott soha. De aki államfőként még lova sérülése iránt sem érdeklődött, az meglehetősen érzéketlen lelki alkatra vall. Még személyzetével is ridegen, személytelenül bánt. Ő volt az, aki nem gátolta meg, hogy a csehszlovák légiók letörjék a bolsevikok és Lenin hatalomra jutását Oroszországban. Megkapta érte jutalmát. Minden jel szerint fiát, Csehszlovákia külügyminiszterét, a kommunista rendszer pribékjei, egyben szovjet ügynökök, dobták ki az ablakon. Ez a bohém ember, ügyes bárzongorista sem mutatott sok megértést az üldözöttek iránt. Támogatta a szláv állam kíméletlen megalapítását és a kisebbségek 1945 utáni kiűzését.

Mindenki egy darabka területet kívánt kihalítani – lehetőleg a máséból. Aztán azt etnikailag megtisztítani óhajtották. Mintha az önmagában érték volna. Valamiféle dar-

wini atavizmus – mondhatná a megrögzött materialista –, mely az állatokat arra kényszeríti, hogy saját területüket kijelöljék, és ezt minden áron védelmezzék.

Szomorúan és pironkodva kell megjegyeznünk, az egyházak a gyilkolás eszközeit megáldották. Az erkölcsi rend tömegméretekben borult föl. Családokat szakított szét a háború. Lelkileg és testileg megrokkant emberek érkeztek vissza az apokaliptikus méreteket öltött vérfürdőből. Amíg éltek az öregek, nem tudtak szabadulni emlékeiktől, és azokról meséltek fiatalkoromban. Némelyik kitörölhetetlenül beivódott memóriámba, pedig ezek nem rémtörténetek voltak, melyekből sok minden mindmáig nem tartozik a közismertek közé. Pedig kellene. Igaz, ezt a nagy háborút, ahogy hívták, egy másik, még borzalmasabb követte, mely még inkább nyomorított meg sorsokat, „ideológiai gyűlölettől” vezérelve népcsoportokat telepített át, gyilkolt le.

Elfogadom azt a történelmi megállapítást, hogy a XX. század rövidebb volt a többinél. 1914-ben ért véget a hosszú XIX. század, melyet a napóleoni háborúk utáni hatalmi átrendeződés határozott meg száz esztendőn keresztül. Az első világháború utáni békek meg alig röpke két évtizedet bírtak csak ki. Ezt a kortársak némelyike világosan látta. Mindhiába figyelmeztetett Henri Pozzi francia újságíró és diplomata: „Egymillióhét-százezer francia halt meg azért, hogy a jogokat megvédje, és a bűnök eltűnjenek...”

Hiába haltak meg!

Ma, alig tizennégy éve [1933], hogy az utolsók elestek Európában, amely jobban szét van darabolva és jobban fel van kavarva, mint valaha, a győztesek fiait mindenfelől viharok mennydörgése fenyegeti, míg mások – akik csak azért nem bocsátkoztak a háborúba, hogy a hullákat kifosszák – tőkét kovácsoltak maguknak a győzelemből.

A mi hazánk azáltal, hogy fel akarta szabadítani a világot, terjeszteni akarta a rendet, az igazságot, a mások jogainak tiszteletét, meg akarta adni az összes nemzetnek a lehetőséget, hogy éljenek és szabadon fejlődjenek, és azáltal, hogy semmit sem tudott arról a munkáról, amelyet az ő nevében végeztek, maga ellen zúdította az összességét azoknak a nemzeteknek, amelyeket a béke megkínzott, holott meg kellett volna gyógyítania őket.

A háború feltartóztathatatlanul jön.

Visszajön, mert a békeszerződések még ott is, ahol legtöbben voltak az elnyomottak – a Duna völgyében és a Balkán-félszigeten –, több igazságtalanságot, rendetlenséget és önkényt teremtettek, mint amennyit megszüntettek. A bennük foglalt magas és nemes elvi határozatok csak álarcul szolgáltak a legaljasabb falánkságnak, a hódítás és nyereszkeskedés legutálatosabb egyesülésének...”

Tán Szüllő Géza egykori csehszlovákiai parlamenti képviselő – a „felvidéki magyarság külügyminisztere”, aki hamisítatlan csallóközi dialektusban beszélt az angol nyelvet – számolt be Márai Sándornak a tragikus következményekről. Az író megkérdezte: „Mit gondol, ha mi, magyarok, a trianoni békeszerződést követő két évtizedben lemondunk a revíziós követelésről, megkíséreljük elviselni a tragikus áldozatot, s őszintén akarjuk a megegyezést, a dunatáji megbékélést, egyszóval a dunai konföderáció eszméjét szolgáljuk, a gyakorlatban megvalósult volna ez az együttműködés?” A válasz lehangelő. „Azt mondta, hogy nem hisz ennek a megegyezésnek gyakorlati lehetőségében. A csehek, a románok, a szerbek akkor sem kívántak volna őszintén, egyenrangú dunai együttműködést a magyarsággal, ha lemondunk a revízió követeléseiről. Nem egyeztek volna bele, mert nem akartak megegyezni velünk; az utódállamok politikai célja a magyarság felmorzsolása volt; [...] Nem akarták őszintén az együttműködést

szellemi, sem gazdasági téren, nem akartak semmit, ami akár az egyenlőség feltételei mellett is erősítheti a magyarság létezését, életerejét. Ezek a népek a magyarságot zavaró elemnek tekintették a Duna-medencében.” S tekintik ma is. Akkor Márai megkérdezte, vajon „a közös szerencsétlenség, amely a második világháborút követően reákszad e népekre, eléggé tanulságos-e a dunai nemzetek számára, hogy a jövőben, ha egyszer változna a helyzet, és a szovjet imperializmus komor árnyéka elvonul erről a területről, összefogjanak, és becsületesen megkíséreljék a dunai konföderáció megvalósítását? Az öreg politikus kissé cinikusan – de sok élettapasztalat birtokában – mosolygott e kérdésen. Azt felelte, hogy a népek a becsület fogalmát inkább csak olvasókönyveikben tanítgatják, de a gyakorlatban mindig meztelen életérdekeiknek engedelmesskednek, akár becsületesek ezek az érdekek, akár becstelének. [...] De önként vagy éppen most a szerzett keserves tanulságok árán egyik sem lesz hajlandó sovén nemzeti aspirációiról lemondani.” Márai nem adta föl. „Ha Nyugat-Európában egy napon megvalósítják nagyobb területek, több ország között a vámközösséget vagy éppen a közös pénzt, ez már önmagában elég, hogy a nemzeti országhatárok idővel spiritualizálódjanak, s az ilyen példa vonzása elől a dunai népek sem térhetnek ki. Az öregúr meghallgatott, és elnézően bólogatott. A Monarchia jó találmány volt – mondotta –, s egy napon mégis felrobbant.” „Kedves barátom – mondotta búcsúra, szomorú mosollyal –, a világ gyúlékony anyag... Nem lehet tervek, paktumok tűzbiztos páncélszekrényébe zárni.” Az idő múlt, s a nagyobb egységek megvalósításának kísérlete nem maradt el az időben. De néha gondolnom kell arra is, amit az öregúr mondott; s mikor újabban látnunk kell, hogy az emberiség, ez a kíváncsi élőlény, valamilyen prométheuszi kajánsággal babrál e gyúlékony anyaggal, a világgal, eszembe jut az öregúr jóslása, és félek attól, hogy végül neki is igaza lehet. A világ valóban gyúlékony anyag, s egyetlen ember, egyetlen idejében meggyújtott gyufaszállal felgyújthatja.

A háború visszatért, és még borzalmasabb lett, Európa felére kommunista kényszerzubbonyt húzott a demokratikus Nyugat gyáva meghunyászkodása mellett. Ekkor mutatkozott meg éles fényben, nem érdekli őket az állítólag annyira elnyomott nemzetek sorsa. Hiszen ahová taszították őket, mert összefogtak Belzebubbal a Sátán ellen, összehasonlíthatlanul kegyetlenebb, ott minden emberi fantáziát felülmúló elnyomás uralkodott.

A szlovák katona hűségeseen harcolt az első világháborúban sorstársaival együtt. Az osztrák–magyar hadvezetés nagyra értékelte hősiességét. A csehek viszont átmasírozta az orosz oldalra. Ezáltal sokszor bajtársaikat kiszolgáltatták az ellenségnek. Nagy vehemenciával örökítette meg ezt egy versfaragó, nevezetesen Szathmáry István. Jankó, a tót legény mell-lövést kap. Barátja Nagy Pál karjaiban haldoklik. „S még egyet, Pál, ne feledd el! / Írd meg: cseh zsebrák aljas árulása, / Rút hitszegése... kergetett halálba. / E faj legyen testvérem?... Nem soha!... / Sajtson le rá... az *Isten* ostora!... / Miijónyi hősnek... fogjon átka rajta, / Eméssze el... gaz lelkének salakja!... / Azt üzenem: pokolra minden tóttal, / Ki szóba áll e hitvány árulókkal, / Ki cseh kezekre... játszna szent rögöt, / Mit annyi hősnek vére öntözött...” (*Jankó átka*). A saját uralkodójuk ellen elkövetett árulást és a dezertálást úgy állították be, „mint az európai történelemhez való pozitív cseh hozzájárulást”. Kegyetlenül megfizettek érte Hitler alatt! De természetesen nem a felelős politikusok, hanem zömmel ártatlan nemzetársaik. Oroszországban a cseh hadifoglyok viszont kiszáradva magyar sorstársaikat gyilkolták, akik így kényszerűségből átálltak a bolsevikok oldalára.

A dezertáló csehek mintha nem tudták volna eldönteni, melyik a hazájuk. Ez mutatkozna meg önkéntelenül himnuszukban is? Hiszen az kérdő mondatlal kezdődik: „Kde domov můj?” – Hol a hazám?

A most letűnt évszázad, mely 1989-ben ért véget, a háborúk és embertelenségek, aljasságok, cselszövészek évszázada volt. A XXI. sem kecsegtet sok jóval. A többi háború még kegyetlenebb, embertelenebb, pusztítóbb lett. Az emberiség egyre zavarodottabb. Hol vagyunk 1989 felszabadult légkörétől, reményeitől! A Nyugat többszörösen cserbenhagyott bennünket. Önzése egyre nyilvánvalóbb. Most kialakultak ismét újabb államocskák, melyek közül kevés olyan van, amelynek ne lettek volna vagy tán még ma is vannak titkos aspirációi a határok megváltoztatására. „A szavak arra valók, hogy eltitkolják az igazi gondolatokat” – mondotta volt Talleyrand.

A „nagy háború” és „eredménye” sokaknak okoz mindmáig álmatlan éjszakákat. Az ember keresi az okokat és főleg azt, miképp lehet lelépni e kényszerpályáról. De az már szinte egyenlő lenne a kilépéssel a történelemből. Még ha Francis Fukuyama számára nem tűnt annak. Nemrég még úgy hitte, vége a történelemnek, mert a liberális demokrácia kerül uralomra mindenütt. Azután meg mi minden történt! Lehet, hogy a liberális demokrácia győzelme hozza magával a valódi világvéget? Majd száz év múlva ezzel is foglalkozhatunk. De most hagyjuk az utópiákat, kivéve egyet.

Jókai Mór *A jövő század regényét* az 1870-es években írta. Akkor még nem volt jövő-kutatás és politológia, „csak” Verne „Gyula” és Herbert George Wells. A komáromi mesemondó regénye 1952–2000 között játszódik. Sok mindent megsejtett az író, a Nihil orosz államát és Bécs oroszok általi elfoglalását, ám a valóság távolról sem maradt ennyiben.

Végezzünk egy képzeletbeli időutazást a múltba. 1914 januárjában vagyunk. Igaz, a Balkánon több háború is zajlott az elmúlt években. A délszláv államok és Görögország Európa beteg embere ellen, az Oszmán Birodalom ellen fordult Oroszország áldásával, majd miután győztek, Bulgária ellen indultak. A második Balkán-háború alig tartott tovább, mint egy hónapig. 1913-ban aláírták a bukaresti békét, melynek területi rendelkezéseit azután az első világháború felülírta.

El tudta képzelni a békebeli ember az 1900-as évekbe átnyúló XIX. század neveltje Hitlert és koncentrációs táborait, Sztálint orgonájával és Gulagjaival együtt? Az első világháború poklát? Az angolok által Dél-Afrikában létesített koncentrációs táborokat a világ talán csupán ideiglenes kisiklásnak tekinthette, ha tudomásul vette, mi történik a fekete kontinens déli részén. Nagyon-nagyon messze otthonaiktól. Akkor azt hihették, ez őket nem érinti. Kisiklásnak csak addig tekinthette, míg később ezt a szovjetek és nácik újra nem gyakorolták. A búrok azt kapták vissza, amit korábban maguk az őslakókkal tettek, de ez az angolokat nem menti föl. Milyen példát mutattak az európai műveltségről és állítólagos keresztyénségről? „Bizony »miattatok káromolják az Isten nevét a pogányok között«” (Pál levele a rómaiakhoz, 2,24).

Elképzelhető volt, hogy a nagy háborúban, mikor a halottnak vélt bajtársakat acélkampóval húzták vissza a lövészárokbba, s közben kiderült, sebesült embert a szemgödörébe akadt eszközzel rángatták a futóárokbba!? Aligha. Jókai dús fantáziájának korlátait mutatja a *Láthatatlan csillag* című novellája, mely Indiába röpti olvasóját. Egy angol expedíciós hadsereg készül harcba az afgánok ellen. Egyik este egy maláj régi legenda hivatkozva közli az angol tisztekkal, az Androméda köd közepében csillag van. Ez a harcosok szerencsecsillaga. Aki azt látja, túléli a harcot. Négyen látták csak, a többiek

nem. Azok megkérdezték ezredesüket, aki jártas volt a csillagászatban, s ő határozottan állította, ott sohasem volt csillag. A novellához az író megjegyzést fűzött. „Ezt a novellát én 1850-ben írtam. [...] Negyven év múlva a csillagászok felfedezték az Androméda ködfoltjában rejlő új csillagot. Egy külföldi observatorium igazgatója, a ki angol fordításban olvasta ezt a novellámat, kérdést intézett hozzám, hogy hol vettem a tudományt erről az eddigelé észre nem vett csillagról ezelőtt 40 esztendővel? Nem tudtam rá választ adni.” Eddig terjedt a XIX. századi magyar fantázia. De talán jobb is. Mi haszna lett volna, ha valaki megsejti a vérgőzös vörös csillagot és a horogkeresztet?

Az emberi racionalizmusban, a tudományban, az észben bíztak, nem gondolták, hogy a gátlástalan gazemberek korszaka következik. „Átkozott az a férfi, aki emberben bíz, és testi erőre támaszkodik, az Úrtól pedig elfordul szíve!” (Jeremiás Könyve 17,5) – több mint 2000 éve jegyezték le sorait. Mindhiába. A gonoszság bugyrai ellen így nem voltak felvértezve. Ehhez kevés az ember ereje, fantáziája, akarata. Egy afrikai bennszülött arra a kérdésre, hogy mi a lelkiismeret, egy észben tartandó magyarázatot adott. Egy háromszögletű tárgy, melyet minél többet forgatunk, annál jobban kopnak élei.

Két kedves rajviccem kívánczik ide. Az egyik Sajdik Ferencé. A karikatúrán Noé és felesége támaszkodnak a hajó korlátjának, és nézik, ahogy az állatok párosával szállnak ki a bárkából a szárazföldre a vízözön után. Egy giliszta is bandukol hűségese párja mellett, miközben egyikük azt pusmogja: „Talán az embert nem kellett volna megmenteni!”

A történelem folytatódott. Noé, az amatőr, megbízható bárkát épített. A profik megépítették a Titanicot, az elsüllyeszthetetlen hajót, melyet azonban első útján 1912-ben egy hatalmas jégkocka a tenger fenekére küldött. Vladimír Renčín, cseh karikaturista rajzán egy disztिंगvált úriember ül a békebeli kávéházban. Az újságot böngészi. „Olvasom – mondja –, hogy vízre bocsátották a Titanicot. Gondolom, az egész huszadik század e csoda jegyében telik majd...” Sajnos, igen. Az *élek* megkoptak.

1914 elején tehát béke van Európában. Igaz, Oroszországra sokan tekintenek bizalmatlanul. A pánszláv eszmével takaródzó, területi ambícióit leplező cári birodalom szintén számos gonddal küszködik. Visszamaradt a fejlődésben, és az ilyesmi katasztrófákkal fenyeget. Márciusban megszületik a hármasszövetség a Német Birodalom, az Osztrák–Magyar Monarchia és Olaszország között, de utolsó tagja nemsokára a másik oldalra áll. A szövetségi rendszerek nagy vonalakban kialakulnak már korábban az érdekek mentén. De mindig minden esetleges. Anglia támogatja a Német Birodalom megalakulását, mely ellensúlyozni tudja az „örök” ellenséget, Franciaországot. Ám elszámítja magát, hiszen komolyabb ellenfelet segített feltápáskodni. Ehhez hasonló fordulatok a későbbiekben is bekövetkeznek. A németek rászabadították Vlagyimír Uljanovot Oroszországra. Utódai majd eltiporják őket. Az első háború molochja beindult. Keneteljes szavakból, fogadkozásokból azóta is akadt elég. Ma már egy részük nagyon kínosan hat.

A Habsburg Birodalom meggyengült a XIX. század folyamán, hiszen háborút vezetett a poroszokkal szemben, és a Habsburgok kiszorultak a német politikából. Ez egy kassai feltalálónak is köszönhető volt. Ugyanis Alexy János kassai puskaműves 1848-ban feltalálta a hátultöltő puskát. Látszólag jókor, de mivel félő volt, hogy az ellenség birtokába jutva az többet tud belőle gyártani, használatára csak a porosz–osztrák háborúban került sor. A poroszok győzelme maga után vonta az osztrák–magyar ki-

egyeztést. Akad mindmáig híve annak az elképzelésnek, hogy akkor kellett volna Magyarország kivívnia önállóságát. Az osztrákok szívesen csatlakoztak volna Németországhoz az első világháború után. Ezt megtették Hitler idejében is. De a náci diktátornak köszönhetően 1945 után inkább külön államot akartak, hogy ők is a náciizmus áldozatainak szerepében tetszelegjenek, holott Hitler csodálói voltak.

Anyám fiatal leánykorában, valamikor a 30-as évek elején Tirolban üdült a rokonoknál. Rettenetes nyara volt, mert állandóan esett. Unatkozott, és folyton a menházban kellett lennie. A jódlizenét ezért sem kedvelte egész életében, mert erre az esős nyarára emlékeztette. A rokonság egy sor újságcikkkel látta el, melyek Hitlerről áradtak. Győzködtek az akkor huszonéves anyámat, hogy ez a politikus milyen fantasztikus. Őt soha életében nem érdekelte a politika, de jó emberismerő érzékkel áldotta meg a Teremtő, még ha azt nem is tudta racionális érvekkel megindokolni. Az a meggyőződése támadt, hogy e körül az ember körül valami nincs rendjén. Később egy úriember kérte meg a kezét, akit kikoszarozott. Érdekes módon ő lett a világháború végén Esterházy János nyilas ellenlábasa.

A sógorok 1945-ben a szovjeteknek hatalmas emlékművet állítottak Bécsben, mely nagyon emlékeztet a budapesti millenniumi emlékműre. Az a gyanúm, ezt kop-pintották le. De micsoda különbség! A bécsi emlékmű központi oszlopán egy szovjet katona áll, a budapestin egy angyal. A jó osztrákok inkább ezt is vállalták, hogy elfeledtessék korábbi karlendítéseiket. Egyik ismerősöm rokona örmény volt, s szerencsétlenségére Bécsbe került a második világháború előtt. Mivel zsidónak nézték, a jó osztrákok az ablakon keresztül dobták ki a kávéházból.

A magyarfaló Karl Lueger, Bécs polgármestere tanította antiszemitizmusra a fiatal Adolf Hitlert és Jozef Tiso papnövéndéket, aki később Szlovákia államfője lett, és akasztófán végezte. Lueger – „a politikai szemfényvesztők és törtetők Führere” – viszont nagy megbecsülésnek örvend és örvendett az osztrák fővárosban, mert korszerű világvárossá fejlesztette azt. De azért ne feledjük, elutasította a munkanélküliek és hajléktalanok megsegítésének gondolatát, és pártja korrupt volt, amit eltűrt. Idejében bécsi polgáresküt kellett tennie a beköltözőknek, melyben kötelezték magukat, hogy megőrzik a város német jellegét. Vagyis, hogy asszimilálódnak. Igaz, a Karl Lueger-Ring már a múlté, amikor először ott jártam, még létezett. Megírtam ezzel kapcsolatos fenntartásaimat az egyik bécsi magyar lapnak, írásomat nem közölték. 2012. június 5-e óta Universitätsring a körút neve. Azért Lueger mindmáig térrel és emlékművel dicsekedhet. Ez utóbbit vélhetőleg át fogják alakítani az antiszemitizmus emlékművévé. Azt se feledjük, az ő „felejtethetlen” névadása a Budapest.

Az Anschluss Márai Sándor számára korszakhatár volt. Ez az idő megszólította, s így hiába akart hallgatni, nem bírta. Szerinte az azt követő tíz esztendő döntötte romba a régi Európát. Ez volt a „nagy háború” kegyelemdöfése? Ekkor szűnt meg egy műveltség és életforma. Mi viszont úgy véljük, ez az első szarajevói pisztolylövés következménye! A polgári életforma felemássága nem tudott hivatástudattal töltődni. Nem tudott e kihívásra olyan választ adni, mely küldetéstudattal látta volna el az embereket. Egy magyar Kemal Atatürköket sem tudott felszínre és helyzetbe hozni. Pedig bizonyára akadtak ilyen alkatú egyének, mégsem sikerült egyiknek sem érvényesülnie. Így nem rendelkezett azzal a felhajtóerővel, megbízatással, mely átlendítette volna a nehézségeken. Ahogy Szalatnai Rezső fogalmazott: „Egy város úgy elvesztette emlékezetét,

ahogy az emberek kivetköztek a tisztességből.” Az öreg magyar lőcsei polgárok megbízatás „nélkül vigyáztak a városra, mintha még az övék volna”. Így nemcsak a Fekete Város veszítettük el. Ezt a tudatot azóta sem szereztük vissza.

Egy másik kassai viszont szinte megmentette hazánkat. Ha elmegyek a Csáky-Dessewffy-palota elé, mindig eszembe jut. 1913–1915 között ebben az épületben lakott ifj. Semsey Andor későbbi diplomata, aki a premontrei főgimnáziumban folytatta tanulmányait. Az első világháború második felében titkosszolgálati feladatokat látott el. 1919 őszén szülőfalujában, a Kassához közeli Semsén barátkozott össze Eugène Mittelhauser francia tábornokkal, aki Kassán állomásozott a csehszlovák csapatok parancsnokaként. Az ő és Félix Destremau tábornok hadosztály-parancsnok segítségével csehszlovák útlevelet sikerült szereznie. Halmos Károly kassai ügyvéddel együtt tárgyalásokat folytattak a franciákkal a magyar kormány jóváhagyásával, hogy bizonyos francia gazdasági érdekek biztosítása fejében magyar területi igények érvényesüljenek Trianonban. Semsey francia rokonsága révén fölvette a tárgyalásokat Aristide Briand volt francia külügyminiszterrel és George Clemenceau miniszterelnökkel is. A tárgyalás sikerrel kecsegtetett, mivel Franciaország érdekelt volt abban, hogy döntő befolyást szerezzen magának Magyarország gazdasági ügyeiben. A Magyar Királyság megtarthatta volna Burgenlandot, a Dráva-Duna közét a Ferenc-csatornáig, részben Torontál, Temes és Arad vármegyét, a Maros mentét, Bihar, Szilágy, Szatmár jelentős részét, Kárpátalját a Tiszától, Máramarost, Ugocsát, Bereget, Zemplént, Sáros, Abaújt, Szepes teljes egészében, Gömör, Nógrád, Hont, Komárom, Pozsony vármegye szinte teljes egészét, Bars és Nyitra nagy területeit. Vagyis Magyarország része maradt volna: Szabadka, Zombor, Zenta, Temesvár, Arad, Lippa, Nagyvárad, Szatmárnémeti, Zilah, Nagyszőlős, Ungvár, Munkács, Kassa, Eperjes, Lőcse, Igló, Rozsnyó, Rimaszombat, Losonc, Ipolyság, Selmecbánya, Léva, Révkomárom, Érsekújvár és Pozsony. Ez ügyben Párizsba utazott egy küldöttség élén gr. Csáky István követségi tanácsossal, későbbi külügyminiszterrel. Kiderült, a francia kormány a Semsey-Halmos-tárgyalások ellentételezését, a határkiigazításokat csak később, meg nem határozott időpontban hajlandó teljesíteni. Ilyen feltételekkel ezt a magyar kormány nem vállalhatta. A Semsey-Halmos-Csáky-terv meghiúsult.

Nem sorsszerűen volt tehát minden eleve elrendezve. Ám több kezdeményezés sem sikerült. Közben meg emberek milliói pusztultak el, durvultak el és veszedelmes eszmék bacilushordozóivá váltak. Nem lehet rangsort felállítani, mi a rosszabb.

Közhely, a győztesek hiába nyerték meg a háborút, elveszítették a békét. Ennek részbeni magyarázatát a neves tudós, Herczeg Géza fogalmazta meg egyszer fehér asztal mellett. Skultéty Csabának, a Szabad Európa Rádió egykori szerkesztőjének a következőket mondta: „Tudod, egész életemben a nemzetközi joggal foglalkoztam. Most, életem alkonyán jövök rá, hogy nemzetközi jog valójában nem létezik!” A hullahegyeken nem született egy új világ, mely pl. Csehszlovákiából Keleti Svájcot teremtett volna. Nem is tudott, hiszen a Kárpát-medencében élő etnikumok nem határolódtak el éles vonalak mentén egymástól. Ezek nem frontvonalak voltak, hanem bizalommal, szinte egymást átkarolva ékelődtek egymásba. Mindig kívülről jött sugalmazások okozták, ha egymás ellen fordultak. Ez nem Balkán volt, ahol a túl hosszú oszmán uralom embertelenné keményítette az embereket.

Le Bon egy nagyon szkeptikus gondolattal zárja fejtegetéseit: „Kijutni a barbárságból a civilizációba, nyomon követve egy álmot, aztán hanyatlani és meghalni, mikor

az álom elvesztette erejét, ez a körforgása egy nép életének.” Mintha a szerző az idő mediterrán fogalmát vallaná. Ez az a világ, mely nem siet, hiszen semmiről sem késhet el. Az idő körbe jár, és egy év múlva pontosan ugyanott leszünk, ahol voltunk. Elég kívánni?

„A tudás kételyt szül, a gondolat betegre halványítja az elhatározást. A nagy példa, Hamlet, azért képtelen a tetre, mert csak tudni akar. Vagyis kételkedik. A cselekvéshez hit kell.” Ilyés eszmefuttatását eddig a pontig elfogadjuk. Azután már letér az ösvényről, melyet évszázadok keserves tapasztalata nyújt. Szerinte nem a krisztusi hit a megoldás. „Hanem prométheuszi? Azaz sziszüphoszi? Nekifelszűlni a milliomodik kudarc után a kőnek? Ellopni a lángot, nem kíváncsiskodva, mire lesz az hasznos.” Sziszüphosz azonban semmilyen értéket nem teremtett. Az ilyen hit kevés és nem is tiszteletre méltó. Nem lelkesít, hanem felőröl. Az elmúlt húsz évben ez történt velünk is. Őrlődünk. Csak az ökör... jut ismét eszembe. Prométeusszal az a gond, ha nem kíváncsi tettének évszázadokra kiható erkölcsi következményeire. Veszélyes lángjáról már szó esett. Ne érdekeljen, a lopott láng milyen károkat fog okozni?

Felrötták a magyarországi németeknek és zsidóknak, hogy sehol sem asszimilálódnak olyan ütemben, mint a Magyar Királyságban. Mintha másutt nem zajlottak volna hasonló folyamatok. A skótok és írek jóformán elvesztették nyelvüket. Volt egy vonzerónk, amelyet a cionisták és a nácik nehezményeztek. Ez mára semmivé foszlott.

Mindezt, amit leírtam, tud(hat)juk. Még sokkal többet is. Erkölcsi piedesztálról hányan írták már le, hogy ez a csonkító, 1914-ben induló körvadászat senkinek sem jó, lábbal tiporták saját fennen hirdetett elveiket és az emberi jogokat is. Hogy a háború végén a balga baloldal hatalmi vákuumot teremtett, mely büntetendő naivitásával provokálta ennek szuronyokkal való feltöltését. Az elvtársak hiányoztak a fizika órán, amikor a vákuum természetéről hallhattak volna.

Van, aki azt hirdeti, hogy a trianoni határokat nem fegyverekkel, hanem tárgyalásokkal húzták meg. Ez lehet formálisan igaz, de a győztesek fegyveres fölényük tudatában tették azt, ignorálva az érintettek érdekeit. A lélektani háborús agresszió folytatódott a trianoni asztaloknál is. A kényszer hatására kötött alku azonban érvénytelen.

Sajnos, a magyar történészek és publicisták sem vallják egyöntetűen, hogy itt nem szétesésről volt szó, hanem tudatos, évekkal korábban előkészített földarabolásról. Az Osztrák–Magyar „Monarchia nem magától robbant szét, hogy a tagadhatatlanul erős széthúzó erők ellenében komoly összetartó erők is működtek benne, hogy a *Monarchia feldarabolását másfél évvel a háború vége előtt már elhatározták*, hogy a szétarabolásnak volt egy alternatívája is,... a Monarchia federalizációja. ...Ferenc József halála után a bécsi udvarban is [erre] hajlandóság mutatkozott... Közép-Európa sorsát nem Közép-Európa népei döntötték el, amelyeket senki sem kérdezett meg, hanem a Károly király és császár békejavaslatait a priori elutasító nyugati államférfiak, azok között is különösképpen Clemenceau, aki az Osztrák–Magyar Monarchiában csupán a reakciós, klerikális, antidemokratikus, agresszív, a németek segédereje szerepére ítelt zsarnokság megtestesülését, a *népek börtönét* látta.” Mert ezt akarta látni. Jókai nem tudott feltételezni ennyi gonosztságot és szűklátókörűséget. Az általa megírt regény levendulaillatú utópia maradt.

Az első világháborúban nem a gonosz harcolt a jóval, nem a progresszió a reakcióval. Az öncélúság barbársága győzedelmeskedett, és visszaélt lehetőségeivel, hatalmával, és értelmetlenül rombolt. Nyert, de lelkét, erkölceit elveszte(ge)tte. „Mert mit

használ az embernek, ha az egész világot megnyeri, lelkében pedig kárt vall? Vagy mit adhat az ember váltságdíjúl lelkéért?” (Máté evangéliuma 16,26.)

A győztesek hiába nyertek, mert még rosszabb világ eljövételét készítették elő, mely még embertelenebb, felelőtlenebb, gyilkosabb és cinikusabb, sőt agyimosottabb lett. A gyűlölet, a reváns és az erőszak uralma következett. A világ valamelyik pontján mindig dúl valamilyen háború. Ma sincs béke mindenütt. Zsákutcába jutottunk. És ezt nem lehet újrájátszani.

Mindezt végig kellene gondolnunk, mert erre 1989-ig valójában nem volt „hangos” lehetőségünk. Megkésve bár, de helyre kell tennünk önmagunkban múltunkat. Lelki egyensúlyunk érdekében. Egy délkelet-ázsiai táltos mondotta: „Egy nép, amely messze el akar jutni a jövőbe, annak szilárd és biztonságos hidakat kell felépíteni múltja, jelene és jövője között. A hidat az ősök által meghatározott értékekre kell alapozni, a pillérekre és az összekötő szakaszokat már a jelen és a jövő követelményei szerint kell megalkotni.” Egy délkelet-ázsiai hmong harcos gondolata is megszívlelendő: „Ha nem tápláljuk a tüzet, kialszik, és nincs többé felszálló szikra... Így van ez a népekkel is: ha nem táplálják szabadságuk és függetlenségük tüzét, akkor eltűnnek, vagy beolvadnak más népekbe.” Az égő csipkeborhoz közeledve, hátha meghalljuk: „Megláttam népem szomorúságát... , mert ismerem fájdalmaikat. Le is szálllok, hogy kimentsem őket...” (Mózes II. Könyve 3,7).

A Glacinger-ház Kassán, a Fő utcán áll. Az 54-es számot viseli. 1720-ban nemes Glacinger Mihály építette át, amit a homlokzatán ovális keretben kőbevésett monogram és évszám bizonyít (GM). Körben egy régi német keresztyén közmondást olvashatunk: „An Gottes Segen ist alles gelegen.” Minden Isten áldásától függ. Ezt Luther Márton saját Biblia-fordításában használta föl a 127. zsoltár címeként. Ha beleolvassuk, a következő üzenetet kapjuk: „Ha az Úr nem építi a házat, hiába fáradoznak az építők. Ha az Úr nem őrzi a várost, hiába vigyáznak rá az őrök. Hiába keltek korán, és feküsztek későn: fáradtsággal szerzett kenyeret esztek. De akit az Úr szeret, annak álmában is ad eleget” (1-5). Ezeket az országokat sem őrzi.

1914 a gonoszságok és istentelenségek felpörgetésének kezdete volt, még ha egyes területeken tagadhatatlan eredmények is születtek. De ezek Isten szemszögéből nézve ingatag, kétséges és hiábavaló, kérész életű tünemények. Az Európa Unió sem vállalja a krisztusi gyökereket. Újragombolva a mellényt, ennek tudatában kellene nekiveselkedni az építkezésnek. Nem a meghamisított Szent István-i üzenettel: „Veled, Uram, de Nélküled!” A rockopera sátáni bűvészműtávját sokan gondolták célratörőnek. Látjuk a siralmas eredményt!

Egy válasz létezik: Csakis Veled, Uram!

A kérdések kérdése, hogy a mai minden oldalról agyimosott tömegember ezt a választ el tudja-e fogadni, magáévá teszi-e, megérti-e, és ezen az úton indul-e el. A tömbházak szuggeráló terrorja, a média alattomos igénytelensége, a mindennapok gondjai olyan Faraday-kalitkát fonnak a ma embere köré, mely gúzsba köti és elszigeteli a fenti igénytől, gondolattól. Ez ellen kellene tenni sürgősen. De azt sem szabad szem elől téveszteni, hogy egy olyan világban élünk, melyben az idegen titkosszolgálatok igyekeznek manipulálni a magyar közvéleményt, a kalitkát fenntartani. A különböző titkosszolgálati botrányok, egyes magyarországi gyilkosságok fölvetik a kérdést, a magyar titkosszolgálatok mennyire óvják védőhálójukkal az országot és a Kárpát-medencét. Mennyire tudják semlegesíteni a különböző érdekcsoportok titkos tevékenységét. Sok

városi legendát hallani, olvasni, de ember legyen a talpán, aki ki tudja szűrni a valót-
lanságokat. Néha az embernek az a gyanúja támad, hogy a kétségbeejtő agymosás és
a tisztánlátás hiánya nagymértékben ezeknek tulajdonítható. Ez egy titkos háború,
melyet illik a végletekig tagadni, de köztudottan folyamatosan zajlik. Még ha pontos
értesüléseket szerezni nem tartozik az életbiztosítások körébe. Ennek semlegesítése
nemcsak a mindenkori hivatalos Magyarország feladata, hanem mindannyiunké is.
Józan és elemző függetlenségre van szükség.

„Szép” korban élünk, mert van feladatunk bőven! Csak győzzük! Veled, Uram!
Nélküled ugyanis nem megy.

